

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI

5

Editör:
Prof. Dr. Adnan KARAIŐMAİLOĐLU

AKÇAG

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI -5

Editör: Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

Mevlânâ Araştırmaları Derneği Bilim Kurulu

Dr. Nazif Öztürk, Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç,
Prof. Dr. Derya Örs, Prof. Dr. Yusuf Öz,
Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu

Akçađ Yayınları: 417

Yeni Türk Edebiyatı: 118

1. Basım: Ankara 2014

ISBN: 978-975-338-402-5

Sertifika no.: 11382

Redaktör: Prof. Dr. Yusuf Öz

Kapak ve Sayfa Düzeni: Emel YALÇIN

©Bu kitabın bütün hakları Akçađ A.Ş.ne aittir.

Baskı ve Mücellit: Erek Matbaası

Büyük sanayi 1. Cad. Çim sk. No. 17/1 İskitler-Ankara

Tel: (312) 342 31 01

Kapak Baskı: Poyraz Ofset

İvedik OSB 2. Mtb. Sitesi 578 (1534) sk. No.: 9 Ankara

Tel: (312) 384 19 42

Akçađ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.

Tuna cad. No. 8/1 Kızılay-Ankara

Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51 faks: (312) 432 28 52

E-posta: akcag@akcag.com.tr

www.akcag.com.tr

**MAHZUN ÂYİN:
HÂŞİM BEY'İN SÛZİNÂK ÂYİN-İ ŞERİFİ**

*Dr. Timuçin ÇEVİKOĞLU**

XIX. yüzyılın önemli bestekârlarından Hâşim Bey, 1815 yılında İstanbul'da doğmuş, henüz sekiz yaşında iken Enderûn'a alınarak Dellâlzâde İsmâîl Efendi'den ve onun da hocası olan Hammâmîzâde İsmâîl Dede-Efendi'den mûsikî öğrenmiştir. Hâşim Bey, sonraki yıllarda olgun bir san'atkâr olunca serhânende olarak sarayda bulunmuş, Sultân Abdülmecîd'in pâdişâhlık döneminde musâhibliğe getirilmiş, Sultân Abdülazîz devrinde ise önce müezzinlik ve daha sonra da sermüezzinlik görevlerinde bulunmuştur. Kaynaklarda hem Mevlevî hem de Bektâşî olduğu yazılı olan Hâşim Bey, 1868 yılında vefât etmiş, Karacaahmed Kabristanına defnedilmiştir.¹

Saadeddîn Nüzhet Ergun (1901-1960) Türk Mûsikîsi Antolojisi adlı eserinde, Hâşim Bey'in, aynı zamanda müntesibi olduğu Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Nazîf Dede'nin sözleri ile bestelediği Sûzinâk Âyîn-i Şerîfi'nin ilginç hikâyesini, Galata Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Ahmed Celâleddîn Dede (1853-1946)'den rivâyetle şöyle anlatmaktadır:

"...Bununla beraber bu âyinler arasında taammüm etmeyenler de vardır. Meselâ Haşim Bey'in vücude getirdiği "Suznak âyini" ancak bir defa Beşiktaş Mevlevîhanesinde okunabilmiştir. Ahmed Celâleddin Dede'nin rivayetine göre, Haşim Bey, bestelediği bu âyin güftesini Yenişehirli Nazif Dede'nin şiirlerinden intihab ederek vücude getirmişti. Halbuki ötedenberi Mevlâna'nın veya Sultan Veled'in eş'arından seçilen manzumelerin bestelenmesi âdetti. Bu an'aneye mugayir hareket eden ve tekkesinde böyle bir âyinin okunmasına müsaade eden Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Nazif Dede'ye Konya çelebisi tarafından bir tekdirname gönderilmiş, Mevlevîhanelerde mezkûr âyinin okunması da menedilmişti. Hattâ Nazif Dede'nin muarızları, "Mesnevî-i şerif ve Dîvân-ı kebîr'de şiir mi kalmadı ki kendi güftelerinden âyin vücûde getiriyor" deye muâhezeye de uğradı. Mamafih bu asırda bestelenen

* Müzik Bilimleri Doktoru, Kültür Bakanlığı Sanatçısı.

¹ Öztuna, Yılmaz, Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San'at Mûsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü, Orient Yayınları, Ankara, 2006, c. 1, s. 334-336.

âyin selâmları arasına muhtelif kimselere âid Türkçe küçük küçük manzumeler ilâve edildiğini de görmekteyiz... ”²

Cumhuriyet döneminde düzenlenen Semâ Törenlerine başlangıcından itibaren, vefâtına kadar neyzenbaşı olarak iştirâk eden merhûm Halil Can (1905-1973) ise bu hâdiseyi şöyle nakletmektedir:

“...Hâşim Bey, bestelediği âyin-i şerif için güfte olarak

Bu-l-aceb derya dil-i bîkeyf ü kemmiyet menem

Nüh sadeft e dürr-ü şehvar-ı girân kaymet menem

beytiyle başlayan Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi Hasan Nazif Dede Efendinin bir “fahriyesini” seçmiş ise de öteden beri âyinler Mesnevi-i Şerif’ten veya Divan-ı Kebir ile Sultan Veled Divanından intihab edilen güfteler ile yapılageldiğinden Hâşim Beyin bu tarz-ı hareketi bilhassa güfte sahibinin muarızlarınca, Konya Çelebilik makamına şikâyet ve Çelebi Efendi de bu âyinin okunmasını yasak ettiğinden, ancak bir defacık Beşiktaş Mevlevihanesinde okunabilmiştir. Halbuki, üçüncü Selâmın güftesi olan,

Hâk-pay-ı Hazret-i Molla-yı Rumîyem velî

Kimyadır tynetim, iksir-i hâsiyet menem

beyti ve en sonlara doğru,

Derd-ü elem-i hicr ile nây eyleyüp efgan

Esrar-ı Hûda söylemede âşıkâ her an

Ey dil, olayım dersen eğer mazhar-ı irfan

Allah için Allah diyelim, Hû diyelim, Hû.

Ve,

Duydun mu aceb naydan esrar-ı Ali-yi

Bildin mi Nazif nükte-i feyz-i ezeliyi

Arif olayım dersen eger sırrı hafiyi

Allah için Allah diyelim, Hû diyelim, Hû.

kıt’alarını gayet âşıkane ve o nisbette san’atkârane olarak besteliyen Hâşim Bey’in bu âyin-i şerifini taammüm edememesi sebebiyle ne kadar üzülsük azdır. Bu âyin-i şerifin tamamının notası koleksiyonumuzda mevcut olup ileride neşri nasib olur inşallah... ”³

Ergun, adı geçen eserinde, Hâşim Bey’in Sûzinâk Âyîn-i Şerîfi’nin güftesini, Ahmed Remzi Akyürek (1872-1944)’e ait âyîn mecmuasından

² Ergun, Sadeddin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi I-II., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1942-1943, c. 1, s. 405-406.

³ Can, Halil, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği Yay., Ankara, 1969, s. 68-75.

aktarmış, ayrıca bu ve diğer bazı âyîn-i şeriflerin notalarının Abdülkâdir Töre (1873-1946)'nin koleksiyonunda yer aldığını bildirmiştir.⁴

Ergun'un söz ettiği merhûm Abdülkâdir Töre'nin nota koleksiyonu, öğrencisi merhûm M. Ekrem Karadeniz (1904-1981)'in vârisleri tarafından Süleymâniye Kütüphânesi'ne bağışlanmıştır. Eserin, bu çalışmanın kaynağı olan, tıpkı basımını da sunduğumuz notası bugün Süleymâniye Kütüphânesinde, Ekrem Karadeniz Koleksiyonu içerisindeki 3 nolu defterin 55-61. sayfalarındadır.

⁴ Ergun, Sadeddin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi I-II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1942-1943, c. 1, s. 541-542, 637.

ABDÜLKÂDİR TÖRE NÜSHASININ TIPKIBASIMI

Handwritten musical notation in Arabic script, featuring a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation is dense and includes various musical symbols such as notes, rests, and ornaments. The text is written in a cursive style. The page is numbered 55 in the bottom right corner.

56

The image shows a page of handwritten musical notation, likely a Sema ceremony score. It consists of ten staves of music, each with a different rhythmic pattern. The notation is written in a traditional style, using various note values and rests. There are also some decorative elements and markings on the page, such as the number '16' at the top left and '57' at the bottom right. The page is numbered 57 in the bottom right corner.

16

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

58

Süleymâniye Küt. Yaz., Ekrem Karadeniz Kol., 3. defter, s. 58

09

تاریخ

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893

894

895

896

897

898

899

900

901

902

903

904

905

906

907

908

909

910

911

912

913

914

915

916

917

918

919

920

921

922

923

924

925

926

927

928

929

930

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942

943

944

945

946

947

948

949

950

951

952

953

954

955

956

957

958

959

960

961

962

963

964

965

966

967

968

969

970

971

972

973

974

975

976

977

978

979

980

981

982

983

984

985

986

987

988

989

990

991

992

993

994

995

996

997

998

999

1000

Handwritten musical score for Hâşim Bey's Sûzinâk Âyîn-i Şerîfi. The score consists of 12 staves of music with Persian lyrics written below the notes. The music is in a traditional style with a mix of quarter and eighth notes. The lyrics are in Persian script. The page number 100 is in the top left, and the title is in the top right. The score is numbered 60 in the bottom left corner.

60

Sûzinâk Âyîn-i Şerîf'in güftesi, formun geleneksel özelliği gereği, tüm âyîn-i şerîflerin üçüncü selâmlarında yer alan Ahmed Eflâkî Dede'ye (ö. 1360) ait “*Ey ki hezâr-âferîn, bû nice sultân-olur (Münserih, müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün)*” mısraı ile başlayan Türkçe iki beyit ile yine hemen tüm âyînlerin dördüncü selâmlarında ve bu eserde olduğu gibi bir çok kez ikinci selâmlarında da yer alan Hz. Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden alınmış “*Sultân-ı menî, sultân-ı menî (Bilinmeyen vezin, mef'ülü mefâ'ilün fe'ilün)*” mısraı ile başlayan Farsça iki beyite ilâveten Hasan Nazîf Dede'nin *Dîvânı*'ndan seçilmiş 16 beyitten oluşmaktadır.

Sezai Küçük'ün araştırmalarından öğrendiklerimize göre,¹ XIX. yüzyılın önemli mutasavvıfılarından biri ve Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin on beşinci şeyhi olan Hasan Nazîf Dede, 1794 senesinde, bugün Mora Yarımadası sınırları içinde kalan Yenişehir'de dünyaya gelmiş, ilk tahsilini Yenişehir müftüsü olan babası Hacı Halîl Efendi'den almış, daha sonra Horasânî Azîz Efendi Medresesi'nde, Hoca Celâleddîn Efendi'den icâzet alarak Yenişehir'de müderrislik yapmaya başlamıştır.

Müderrislik yaptığı dönemde ortaya çıkan çekirge istilâsının önüne geçmek üzere vazîfeli olarak Hacıbektaş'a (sığırcık suyu getirmeye) gönderilen Hasan Nazîf Dede, dönüşte Konya'ya uğramış, içindeki aşk-ateşi alevlenerek, o sırada Hazret-i Mevlânâ Dergâhı'nda postnişîn olan Muhammed Saîd Hemdem Çelebi'ye (1815-1858) intisâb etmiştir.

Kısa bir müddet sonra tekrar Konya'ya giden Hasan Nazîf Dede, Hazret-i Mevlânâ Dergâhı aşçıbaşısı Nesîb Dede'nin gözetiminde çilesini tamamlamış ve bundan bir süre sonra da irşâda me'mûr edilmiştir.

Yenişehir'de Köstem Nehri'nin kenarına bir mevlevîhâne inşâ ederek irşâd faaliyetlerine başlayan Hasan Nazîf Dede, 1853 yılında, bir mânevî işâretle Yenişehir'deki dergâhı kardeşinin oğluna bırakarak, İstanbul'a gitmek üzere yola çıkmış, henüz yolda iken Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Neyzen Saîd Dede dâr-ı bekâya göçmüştür.

Vefât eden Saîd Dede'nin yerine Müzika-yı Hümâyûn'da görevli olan oğlu Neyzen Yûsuf Paşa'nın getirilmesi istenmişse de Sultân Abdülmecîd'in buna izin vermemesi üzerine Hasan Nazîf Dede, İstanbul'a geldikten birkaç ay sonra Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin postnişînlğine ta'yîn edilmiştir.

Yaklaşık sekiz yıl bu dergâhta hizmette bulunan Hasan Nazîf Dede, 1861 yılında Hakk'a yürümüş ve Beşiktaş Mevlevîhânesi'ndeki türbesine

¹ Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003, s. 146-152.

sırlanmıştır. Ancak Mevlevîhâne'nin yıkılma kararı üzerine nâşi, oğlu Hüseyin Fahreddîn Dede (1853-1911) tarafından önce Maçka'daki Mevlevîhâne'ye, daha sonra da Eyüp'teki Bahâriye Mevlevîhânesi'ne nakledilmiştir.

Hâşim Bey'in Hasan Nazîf Dede'nin Dîvânı'ndan Sûzinâk Âyîn-i Şerîf için seçtiği beyitler, konu ve anlam bütünlüğü bakımından birbiriyle ve semâ âyîninin selâmları ile uyumludur. Birinci Selâm için seçilen vahdet-i vücûd neşvesi ile söylenmiş beyitlerde, insanı kâinâtın özü olarak niteleyen tasavvufî görüş vurgulanmakta, zâhirî hâle bakmayıp öze ve mânâya yönelmenin önemine dikkat çekilmektedir. Üçüncü Selâmın ilk bölümü için seçilen beyitlerde Hz. Peygamber, Hz. Ali, Ashâb-ı Kirâm, Hz. Mevlânâ ve Hz. Şems anılmakta, son bölümde ise vecd ve istiğrâk hâlinde söylenmiş beyitlere yer verilerek nây-ı şerîfin sadâsı ile kendinden geçen âşık dervîşlerin zikri dile getirilmektedir.

Birinci Selâmın güftesini oluşturan 6 beyit ile Üçüncü Selâmın ilk kısmında yer alan 4 beyit *Remel* bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznindedir. Bu beyitlerin heceleri Devrirevân ve Devrikebîr usûllerine usûl-arûz vezni ilişkisi bakımından kusursuz dağılımlarla yerleşmiştir².

Yürüksemâî usûlüyle bestelenen Üçüncü Selâmın son bölümü için seçilen 6 beyit ise *Hezec* bahrinin *mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün* veznindedir. Bu bölümdeki hece dağılımları da kusursuzdur.

Eserin güftesi, Hasan Nazîf Dede Dîvânı'nın Ankara'da Millî Kütüphâne Yazmaları arasında bulunan Nu. 06 Mil Yz A 1853 ve Nu. 06 Mil Yz FB 270'deki nüshaları ile Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphânesi Nu. 63'deki oğlu Hüseyin Fahreddîn Dede tarafından yazılan nüshasından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

² Yeni nüsha oluşturulurken, Töre nüshasının III. Selâmının ilk kısmında yer alan, *Remel* bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznindeki beyitlerin Devrikebîr usûlüne dağılımında görülen birkaç hatalı hece yerleşimi, meşk yolunda veya eser notaya alınırken sehven oluştuğları düşünülerek tarafımızdan tashîh edilmiştir.

HÂŞİM BEY'İN SÛZİNÂK ÂYİN-İ ŞERÎFİ'NİN GÜFTESİ

I. SELÂM

Bü'l_aceb deryâ dil_û bî keyf_ü kemmiyyet menem
Nüh sadehdê dürr-i şehvâr-î girân kıymet menem

Kâinâtın men³ medâr-î devre-î irfâniyem
Merkez-î sır-î hakikat nokta-î vahdet menem

Sûretâ bir zer⁴reyem ma'nîde ammâ âf(i)tâb
Cümle zerrât-î cihânê tâbiş-î sûret menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

بو العجب دریا دل و بی کیف و کمیت بنم
نه صدقه در شهوار کرانقیمت منم
کائناتک بنمدار دورہ عرفانیم
مرکز سر حقیقت نقطه وحدت منم
صورتا بر ذره یم معینده اما آفتاب
جمله ذرات جهان تا باش صورت منم

(06 Mil Yz A 1853 v.2b)

بو العجب دریا دل و بی کیف و کمیت بنم
نه صدقه در شهوار کرانقیمت منم
کائناتک بنمدار دورہ عرفانیم
مرکز سر حقیقت نقطه وحدت منم
صورتا بر ذره یم معینده اما آفتاب
جمله ذرات جهان تا باش صورت منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

³ Kaynaklarda: ben

⁴ Nüshada nota altında: devr

بولجیب دریا دل بکینف دیکت منم
 کائناتک بن مدار دوره عرفانیم
 نه صدوره در شعور کرا نیت منم
 مرکز سر حقیقت نقطه دورت منم
 جلد ذرات جهان تاب صورت منم
 جلد ذرات اولان صور بار ذره بوم مغسبه اما آفتاب
 تابش ده صورت منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Vâkif-î fenn-î tabâyi' anlamaz keyfiyyetim
 Hıyresâz-î akl-ı âşir menşe'-î hikmet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

واقف فن طبایع اکثر کبفیتیم
 خبره ساز عقل عاشر منشا حکمت منم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

واقف فن طبایع اکثر کبفیتیم
 خبره ساز عقل عاشر منشا حکمت منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

واقف فن طبایع اکثر کبفیتیم
 خبره ساز عقل عاشر منشا حکمت منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Terk-i da'vâ ketm-i ma'nâ meşrebim a'mâlarâ

Ârifê bürka' küşâ-yî sırr-ı cem'ıyyet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

ترك دعواكتم معنى مشریم انما السز عارف رفوع كشای سر جمعیت منم

(06 Mil Yz A 1853 v.2b)

ترك دعواكتم معنى مشریم انما السز عارف رفوع كشای سر جمعیت منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

ترك دعوى كتم معنى مشریم انما السز عارف رفوع كشای سر جمعیت منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Mâverâ-yî akl-ı Eflâtûn_Aristâlis(i)dê⁵

Âşinâ-yî akl-ı evvel lübb-i mâhiyyet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

ماورای عقل افلاطون ارسطاليسد آشنای عقل اول لب ما هیت منم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

ماورای عقل افلاطون ارسطاليسده آشنای عقل اول لب ما هیت منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

ماورای عقل افلاطون ارسطاليسد آشنای عقل اول لب ما هیت منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

⁵ Nüshada Aristâlisiyem, Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a'da Aristâlis(i)den

II. ve IV. SELÂM

Sultân-ı menî sultân-ı menî
Ender dil ü cân îmân-ı menî

Der⁶ men bi-demî men zinde şevem
Yek cân çi şevad sad cân-ı menî

Görülmemiş vezin, mef'ûlü mefâ'ilün fe'ilün

Hz. Mevlânâ'nındır (Dîvân-ı Kebîr, Gazel nu. 3137, 1 ve 2. beyit)⁷

III. SELÂM

Hâk-i pâ-y-î Hazret-î Munlâ-yi Rûmî'yem velî⁸
Kîm(i)yâdır tıynetim iksîr-i hâsiyyet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

خاکپای حضرت منلای رومی بجن کیمیا در طینتم کسبر خانبیت منم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

خاکپای حضرت منلای رومی بجن
کیمیا در طینتم کسبر خانبیت منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

⁶ Nüshada nota altında: Ger

⁷ Mevlânâ Celâleddin, Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-i Kebîr (muştemil ber- Kasâ'id ve gazeliyât ve mukatta'ât-i Farsî ve ... I-X) (bâ-tashîhât ve havâşî-i Bedi'uzzaman-i Fîrûzânfer -nşr. B. Fîrûzânfer-), Dânişgâh-i Tahran, Tahran, 1336-1346hş.

⁸ Kaynaklarda: behak

خاکِ حضرتِ علایِ رویمِ بجی کھیادِ طینتم کسیرِ غایتِ منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Zevk-i vicdâniyye ashâbî bilûr mâhiyyetim⁹
Kim mezâk-î ehl-i hâlê vecd_ilê hâlet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

ذوقِ وجدانیه اصحابِ بلورِ ماہیتیم کرمذا و اهلِ حاله و جبله حالتِ منم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

ذوقِ وجدانیه صحیحِ بلورِ ماہیتیم کرم مذاقِ اهلِ حاله و جبله حالتِ منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

ماورایِ عقلِ افراطِ اربطایین آشنایِ عقلِ اولِ لبِ ماہیتِ منم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Şems(i) Mevlânâ Muhammed'lê Alf'nin sırriyem
Bir¹⁰ mutalsam kenz-i pür dürdâne-î hikmet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

شمسِ مولانا محمد علی بنک ستریم بر مطلقیم کنزِ بردر دانه حکمتِ منم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

شمسِ مولانا محمد علی بنک ستریم کرم مطلقیم کنزِ بردر دانه حکمتِ منم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

⁹ Nüshada nota altında yeni harflerle "haysiyetim" olarak düzeltme yapılmış

¹⁰ 06 Mil Yz FB 270 v.2b'de: Kim

شمس مولانا محمد زکریا علیہ السلام بحرم
بر مطہر کتب پروردگار دین و دولت منعم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Meşrik-î Şems-î kemâl-î aşk-ı Mevlânâ olub
İns_ü cinnê nâşir-î envâr-ı ünsiyyet menem

Remel, fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

مشرف شمس کمال عشق مولانا اولوب
انس و جنہ ناشر انوار نسبت منعم

(06 Mil Yz A 1853 v.3a)

مشرف شمس کمال عشق مولانا اولوب
انس و جنہ ناشر انوار نسبت منعم

(06 Mil Yz FB 270 v.2b)

مشرف شمس کمال عشق مولانا اولوب
انس و جنہ ناشر انوار نسبت منعم

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.7a)

Ey ki hezâr_âferîn bû nice sultân_olur
Kûlı olan kîşiler husrev_ü hâkân_olur

Her ki bugün Vêled'ê İnanuben yüz sürê
Yoksul_isê bây_olur bây_ise sultân_olur

Münserih, müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün*Ahmed Eflâkî Dede'nindir (Uzluk, 1962: s. 295-296)¹¹.*

Gördükde o rûy¹² üstüne ol hâl-i siyâhî
 İfhâm edemem leyl ü nehâr çekdiğim âhî
 Bin¹³ cân alıyor nâz ile bir¹⁴ kerre nigâhî
 Allâh içün Allah diyelim Hû diyelim Hû

Hezec, mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

کوردکده اورخ اوستنه اول خال سبکی افهام ابدہ مر لیل و نہار چکدیکہ آہی
 بیک جان آلبور ناز ابلہ بر کرہ نکاہی
 اللہ ایچون اللہ دیہ لہ ہودیلہ ہو

(06 Mil Yz A 1853 v.25a)

آہی
 کوردکده اوردی اوستنه اول حال سبکی افہام ابدہ مر لیل و نہار چکدیکہ
 بر جانہ آلبور ناز ابلہ بر کرہ نکاہی اللہ ایچونہ اللہ دیہ لہ ہودیلہ ہو

(06 Mil Yz FB 270 v.14b)

کوردکده اورخ اوستنه اول خال سبکی افہام ابدہ مر لیل و نہار چکدیکہ آہی
 بیک جان آلبور ناز ابلہ بر کرہ نکاہی
 اللہ ایچون اللہ دیہ لہ ہودیلہ ہو

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.13b)

¹¹ Uzluk, F. Nafiz, XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmet Eflâkî Dede (Belleten-1961'den ayrışım), Türk Dil Kurumu, Ankara, 1962.

¹² 06 Mil Yz A 1853 v.25a'da ve Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.13b'de: ruh

¹³ 06 Mil Yz FB 270 v.14b'de: Bir

¹⁴ 06 Mil Yz FB 270 v.14b'de: bin

Derd_û elemî hicr_ile nây_eyleyüb_efgân
Esrâr-ı Hüdâ söylemedê âşika her ân

Ey dil olayım dersen_eğer mazhar-ı irfân¹⁵
Allâh_ için_ Allah diyelim Hû diyelim Hû

Hezec, mef'ûlü mefâ'ülü mefâ'ülü fe'ûlün

درد و الم هجر ایله نای ایلبوی افغان
ای دل و له ایم دیر سن کرمظهر عرفان
اسرار خدا سوبلده ناشقه هر آن
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(06 Mil Yz A 1853 v.25a)

درد و الم هجر ایله نای ایلبوی افغان
اسرار خدا سوبلده ناشقه هر آن
ای دل و له ایم دیر سن کرمظهر عرفان
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(06 Mil Yz FB 270 v.14a)

درد و الم هجر ایله نای ایلبوی افغان
اسرار خدا سوبلده ناشقه هر آن
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.13b)

¹⁵ Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.13b'de bu mısra yoktur, Hüseyin Fahreddin Dede'nin bu mısraı hatırlayamadığı düşünülmektedir.

Duydun mu aceb nây(ı)dan_ esrâr-ı Alf'yi
Bildin mi Nazîf nükte-i feyz-î ezelfî

Ârif olayım dersen_ eğer sırr-ı hafîyî
Allâh_ için_ Allah diyelim Hû diyelim Hû

Hezec, mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

دوید نمی عجیب نابدن اسرار علی بی
بلد نمی نظیف نکته فیض ازلی بی
عارف اوله بر در بسک اگر سر حقی بی
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(06 Mil Yz A 1853 v.25b)

دوید نمی عجیب نابدن اسرار علی بی
بلد نمی نظیف نکته فیض ازلی بی
عارف اوله بر در بسک اگر سر حقی بی
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(06 Mil Yz FB 270 v.14a)

طوبه کرمی عجیب نابدن اسرار علی بی
بلد کرمی نظیف نکته فیض ازلی بی
عارف اوله بر در بسک اگر سر حقی بی
الله ایچون الله دیر له هو دیر له هو

(Kon. Yaz. Eser. Böl. Küt. 63 v.13b)

GÜFTENİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ

*Ne acayip! (Öyle) büyük ve her zıtlığı içinde barındıran bir gönlüm
var (ki)*

Dokuz incinin içinde en kıymetlisi, sultânlara lâıyk olanı benim

Kâinatın etrafında döndüğü bütün sırları bilenim

Hakikat sırlarının merkezi, birliğin noktası benim

Görünüşte bir zerreyim ama mânâda güneşim

Cihândaki cümle zerrelerin çehresinde parıldayan benim

(Benim) ne olduğumu, zâhirî ilimlerle meşgûl olanlar anlayamaz

*Dostların (anlayanların) akıllarına durgunluk veren, gözlerini
kamaştıran benim*

*Mânâyı örten meşrebim, göremeyenlere, dâvâyı terk eden (gibi
görünür)*

İrfân sahiplerinin halk içindeki sır örtüsü benim

Eflâtun ve Aristo'nun aklının ötesinde

Yaratılıştaki aklın bileni, (O) aslın özü benim

II. ve IV. SELÂM

Sultânımsın, sultanımsın

Cânımın ve gönlümün içinde îmânımsın

Ancak sen üflersen ben dirilirim

Bir cân da ne oluyor ki, (sen benim) yüz cânımsın

III. SELÂM

Bil ki (ben) Hazret-i Mevlânâ'nın ayağının tozuyum

Mi'zâcım bakırı altına çevirmektir

Hâlim, saf, temiz ve berrak ashâb¹⁶ ile kendinden geçmenin zevkidir

¹⁶ Hz. Peygamber'i gören ve sohbetine erenler

Ki, hâl ehlinin zevkine coşkunluk veren benim

*Hz. Şems, Hz. Mevlânâ, Hz. Muhammed'le Hz. Ali'nin sırrıyım
Hikmet incileriyle dolu bir sihirli hazineyim*

*Hz. Mevlânâ'nın aşkının kemâli ile güneşin doğduğu yerim
İnsanlara ve cinlere dostluk ışıkları saçan benim*

*Binlerce âferinler, bu ne yüce sultânlıktır
(Ki O'nun) kulu olanlar pâdişâh olur, sultân olur*

*Her kim Veled'e inanıp izinden giderse
Yoksulsa zengin olur, zenginse sultân olur*

*Yanağındaki o siyah beni gördüğümden beri
Gece gündüz çektiğim âhi anlatamam*

*Bin cân alıyor nâz ile bir kere bakışı
Allah için Allah diyelim Hû diyelim Hû*

*Ayrılığın dert ve elemiyle ney figanlar eyleyip
Âşıklara her an Allah'ın sırlarını söylemededir*

*Ey gönül, eğer kâinatın sırlarına erişmek istersen
Allah için Allah diyelim Hû diyelim Hû*

*Duydun mu acabâ neyden Ali'nin sırlarını
Nazîf, ezeldeki irfânın ince mânâsını bildin mi*

*Bileyim dersen eğer gizli sırları
Allah için Allah diyelim Hû diyelim Hû*

Abdülkâdir Töre'nin defterinde tek bemol ve tek diyez kullanılarak yazılmış olan eser, makâm ve geçkileri bakımından incelenerek, Arel-Ezgi-Uzdilek sistemine göre yeniden yazılmıştır. Yeni nüshada nota altına yazılan hecelerde vezin esas alınmış, imâle-i memdûdeli heceler parantez içinde belirtilmiştir.

Eser, makâm geçkileri bakımından oldukça zengindir. Bilhassa Üçüncü Selâmda yapılan geçkiler için uzun açıklamalara ihtiyaç duyulacağı göz önüne alındığında, eserin makâm ve geçkileri bakımından müstakilen başka bir çalışmada incelenmesinin daha uygun olacağı kanaati oluşmuştur.

Eserin elde bulunan nüshaları, mukâbele esnâsında icrâ edilmesi yasaklanmış olsa da bu kıymetli eserin Mevlevîler tarafından meşk edilerek aktarıldığını ve Mevlevîhânelerin faaliyetleri sona erdikten sonra da notaya alınarak günümüze ulaştırıldığını düşündürmektedir.

1861 yılından önce bestelenen ve Mevlevî Âyînleri repertuarının en önemli eserlerinden biri olan Hâşim Bey'in bu şâheserinin bugüne kadar icrâ edilmemiş olması gerçekten üzücüdür.

HÂŞİM BEY'İN SÛZİNÂK ÂYİN-İ ŞERİFİ'NİN GÜNÜMÜZ NOTASI

SÛZİNÂK MEVLEVÎ ÂYİNİ

Birinci Selâm

Devrirevân

Hâşim Bey

Bü' a-ceb der - yâ dil ü bi keyf ü kem - miy - yet menem
 Nüh sa-def - dê dürr - i şeh - vâ - r - i gi-rân kıy - met menem
 hey (yi) hey sul - tân - ı men hey (yi) hey hün - kâr - ı men
 Kâ - i - nâ - tın men me dâr - ı dev - re - i ir - fâ - ni yem
 Mer - kez - i sır - ı ha - ki - kat nok - ta - i vah - det menem
 hey (yi) hey sul - tân - ı men hey (yi) hey hün - kâr - ı men
 Sû - re - tâ bir zer - re - yem ma' - nî - de - am - mâ âf (i) - tâb
 Cüm - le zer - râ - t - i ci - hâ - nê tâ - biş - i sù - ret menem
 hey (yi) hey sul - tân - ı men hey (yi) hey hün - kâr - ı men
 pîr - i men câ - nân - ı men Vâ - kuf - i fenn - i ta - bâ - yi'
 an - la - maz key - fiy - ye tım Hiy - re - sâz - i akl - ı â - şir
 men - şe' - i hik - met menem hey (yi) hey sul - tân - ı men
 hey (yi) hey hün - kâr - ı men pîr - i men câ - nân - ı men

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 2

Terk - i da' - vâ ketm - i ma' - nâ meş - re-bim a' - mâ - la - râ

Â - ri - fê bür - ka' kü - şâ - yî sırr - ı cem' - iy - yet menem

hey (yi) hey sul - tân - ı men hey (yi) hey hün - kâr - ı men

Mâ - ve - râ - yî akl - ı Ef - lâ - tûn A - ris - tâ - lîs (i) - dê

Â - şî - nâ - yî akl - ı ev - vel lübb - i mâ - hiy - yet menem

hey (yi) hey sul - tân - ı men hey (yi) hey hün - kâr - ı men

mah - bûb - i men mer - gûb - i men

mat - lûb - i men hey hey hey yâr

yâr - i yâr - i men âh pí - rim

âh dest - i gî - rem yâr - i yâr - i men

yâr yû - re ğim del ci - ğe rim

yâr yâr gör ki ne - ler var

âh âh yâ - re ha - ber var

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 3

yâr yâr yâr - i yâr - i men
dost dost pîr - i men hün -
kâr - i

İkinci Selâm

Ağır Evfer

men Sul - tân - i me nî
sul - tân - i me nî
(nî) En - der dil ü cân
(cân) î - mân - i me nî
(âh) Der men bi - de mî
men zîn - de şevem
(vem) Yek cân çi şevem
(ved) sad cân - i me nî
(âh) î - mân - i me nî

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 4

Terennüm

Üçüncü Selâm

Devrikebîr

Hâk - i pây - i Haz - ret - i Mun -
 lâ - yı Rû - mî - yem ve - li
 Kîm (i) - yâ - dır tıy - ne - tim ik -
 sır - i hâ - sıy - yet me - nem

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 5

Zevk - i vic - dâ - niy - ye as - hâb -

i bi - lûr mâ - hiy - ye - tim

Kim me - zâk - i ehl - i hâ - lâ

veed - i - lâ hâ - let me - nem

Şems (i) Mev - lâ - nâ Mu - ham - med -

lâ A - lî - nin sır - rî - yem

Bir mu - tal - sam kenz - i pür - dür -

dâ - ne - i hik - met me - nem

Meş - rik - i Şems - i ke - mâl - i

aşk - i Mev - lâ - nâ o - lub

İns - ü cin - nê nâ - şir - i en -

Aksaksemâi

vâ - r - ün - siy - yet me - nem

Terennüm

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 6

7

Yürüksemâi

Ey ki he - zâr â - fe - rin
 hû - ni - ce sul - tân o - lur
 Kû - lu o - lan kî - şî - ler câ - num
 hûs - rev ü hâ - kân o - lur
 Her ki bu - gün Vê - led' - é
 î - na - nu - ben yüz - sü - rê

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 7

Yok - sul i - sê bây o - lur câ - nım

bây i - se sul - tân o - lur

Terennüm

Gör -

đük - de o rûy üs - tû - ne ol hâl

(hâl) - (hâl) - i si - yâ - hî İr -

hâm e - de - mem İeyl ü ne - hâr çek

(çek) - (çek) - đî - ğim â - hî Bîn

cân a - lı - yor nâz i - le bir ker

(ker) - (ker) - re ni - gâ - hî Bîn

cân a - lı - yor nâz i - le bir ker

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 8

(ker) - (ker) - re ni - gâ - hî Al -

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye lim Hû Al -

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye lim Hû Derd

û e - le - mi hicr i - le nây ey -

(ey) - (ey) - le - yüb ef - gân Es -

râr Hu - dâ söy - le - me - dê â

(â) - (â) - şı - ka her ân Ey

dil o - la - yım der - sen e - ğer maz

(maz) - (maz) - har - ı ir - fân Ey

dil o - la - yım der - sen e - ğer maz

(maz) - (maz) - har - ı ir - fân Al -

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye lim Hû Al -

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye lim Hû

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 9

Terennüm

Duy -
 dun mu a - ceb nây (i) - dan es - râr
 (râr) - (râr) - A - li - yî Bil -
 din mi Na - zif nûk - te - i feyz - i
 (zi) e - ze - li - yî Â -
 rif o - la - yım der - sen e - ğer surr
 (surr) - (surr) - ha - fi - yî Â -
 rif o - la - yım der - sen e - ğer surr
 (surr) - (surr) - ha - fi - yî Al

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 10

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye - lim Hû Al -

lâh i - çün Al - lâh di - ye - lim Hû di - ye - lim Hû

Terennüm

9/4

Dördüncü Selâm

Ağır Evfer

Âh Sul - tân - me nî

sul tân - me nî

(nî) En - der dil ü cân

(cân) i - mân - me nî

Sûzinâk Mevlevî Âyini / Hâşim Bey / 11

(âh) Der men bi - de mi

men zin - de şevem

(vem) Yek cân çi şevem

(ved) sad cân - me ni

(âh) î - mân - me ni

KAYNAKLAR

- Can, Halil, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği Yay., Ankara, 1969.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet, Türk Musikisi Antolojisi I-II., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1942-1943.
- Hasan Nazîf Dede, Dîvân, Ankara Millî Kütüphâne Yazmaları, 06 Mil Yz A 1853.
- Hasan Nazîf Dede, Dîvân-ı Şeyh Nazîf el-Mevlevî, Ankara Millî Kütüphâne Yazmaları, 06 Mil Yz FB 270.
- Hüseyin Fahreddîn Dede, Dîvânçe-i Şeyh Nazîf Dede, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphânesi, Nu. 63.
- Küçük, Sezai, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, Simurg Yayınları, İstanbul, 2003.
- Mevlânâ Celâleddin, Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-i Kebîr (muştemil ber-Kasâ'id ve gazeliyât ve mukatta'ât-i Farsî ve ... I-X) (bâ-tashîhât ve havâşî-i Bedi'uzzaman-i Fûrûzânfer -nşr. B. Fûrûzânfer-), Dânişgâh-i Tahran, Tahran, 1336-1346hş.
- Öztuna, Yılmaz, Türk Mûsikîsi Akademik Klasik Türk San'at Mûsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü I-II, Orient Yayınları, Ankara, 2006.
- Töre, Abdülkâdir, Âyin Mecmuası (Notalar), Süleymâniye Küt. Yaz., Ekrem Karadeniz Kol., 3 nolu defter.
- Uzluk, F. Nafiz XIV. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinden Eflâkî Dede'nin 600. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Ahmet Eflâkî Dede (Belleten-1961'den ayırtırım), Türk Dil Kurumu, Ankara, 1962.